

Юбилеи

Проф. д-р Иван К. Начев на 85 години и 60 години геолог и учен (геоложка дейност)

Иван К. Начев е роден на 30.01.1927 г. Завършил е геология–геохимия в СУ „Кл. Охридски“ (1952 г.). Работил е като щатен геолог–проучвател в КГ (1951–1959 г.) и като учен в ГИ на БАН (от 1959 г.). Защитил е кандидатска (1965 г.) и първата седиментоложка докторска дисертация в България (1972 г.). Чел е лекции по седиментология в МГУ (1970–1980 г.). Специализирал е седиментология в ГИ на АН СССР, Москва и по проблемите на флиша в ГИ на Полската АН, Краков. Работил е като седиментолог в Сърбия, Тунис и Нигерия.

Бил е член на МАС (IAS), КБГА, СУБ, БГД, председател на Седиментоложката комисия, член на НК по геология, член на НК за КБГА, научни съвети и редколегии. Създател е на седиментоложката секция и седиментоложката лаборатория в ГИ на БАН.

Главните теми за системни научни изследвания са седиментология на Юрата и Горната Креда в България. Откривател е на нови минерални суровини и нови находища. Доказал е нови седиментни скали и минерали в железни руди, фосфорити, глауконитити, силицити, флиш и др. Интерпретирал е процеси на седиментация, реседиментация (турбидити), ранна диагенеза (слоевни спонголити, слоеви радиоларити) и късна диагенеза. Опроверга наличието на „титонска трансгресия“ в Габровско и Краището и откри с фосили реално наличие на Бат, Калов, Оксфорд и Кимеридж в Централна Стара планина и в Краището (1957, 1969, 1970). Утвърди дискордансът на Горната Креда (Кампан, Маастрихт) върху по-стари скали в Габровско и Централна Стара планина (1953, 1957, 1963, 1976, 1991). Откри секущото съотношение между ранноалпийските структури (късни кимериди и ранни австриди) и средноалпийските структури от Любаша през Кремиковци в Стара планина (1957, 1986, 1989, 1991, 2003).

По принципите на актуализма и плейт–тектониката е дефинирал и описал нови палеогеодинамични обстановки (басейнов анализ): шелфови морета, Ниш–Троянско маргинално море с екстратурбидитов флиш (Кимеридж – Бериас), Пирот–Търновски фордийп с морска ритмична долна моласа (Бериас – Алб), лимнична обстановка с въгленосна горна моласа (Ценоман), Средногорско междудъгово море с варовици, три типа турбидити и флиш, подводен вулканизъм, плутоничен и дайков магматизъм (Кониас – Кампан), Еминско маргинално море с три типа турбидити и флиш, спорадичен подводен вулканизъм (Кониас – Палеоцен), Кула–Обзорски фордийп с нумулитна долна моласа (Селандиен – Лютес), лимнична обстановка с въгленосна горна моласа (Бартон, Приабон, Неоген).

В плейт–тектонски аспект е разпознал два модела островно–дъгови системи (не „островни дъги“): ранноалпийска (Кимеридж – Ценоман) и средноалпийска (Кониас – Лютес).

Дефинирал и описал е три модела морски седиментни обстановки: асиметричен модел в маргиналните морета с шелф – склон – подножие – дъно – подводен склон и преход в шелфово море, симетричен модел в Средногорското междудъгловото море с шелф – склон – подножие – дъно – подножие – склон – шелф, подводна вулканска дъга в центъра на Средногорското междудъгово море с подводни вулкани – подводновулкански склонове – подводновулкански подножия – дъна или депресии между подводни вулкани.

Последователността (сукцесията) на скалите в Кониас – Кампана е била: варовици, три типа турбидити и флиш – изолирани (дискретни) тела от вулкански скали – вулканогенни руди – изолирани тела от плутонични скали – плутоногенни руди – интрузивни дайкови скали – рудни жили. Последователността на процесите е била: седиментация, пелагити – реседиментация, турбидити, флиш – подводен вулканизъм („островен вулканизъм“?) – вулканогенно рудообразуване – интрузивен магматизъм, плутони – плутоногенно рудообразуване – дайков магматизъм, дайки – жилно рудообразуване.

Традиционната алпийска Тетиска последователност офиолити – флиш – морска долна моласа – въгленосна горна моласа, отговаря на етапите на еволюция на малката Балканска литосферна плоча и е реална и рационална база за палеогеодинамични реконструкции и плейт–тектонски интерпретации (1969, 1976, 1980, 1991, 2003, 2008, 2010). Литосферните плочи са реални при конструктивни (спрединг), деструктивни (субдукция) и трансформно–разломни граници. Друга методология не е позната в плейт–тектониката и българската геология.

Сравнителният анализ на архаичната геосинклинална концепция (Бончев, 1971, 1986), компромисната тектонска концепция (Дабовски и др., 1989, 2002, 2010) и плейт-тектонската концепция (1977, 1980, 1991, 2003, 2010), на схемите и моделите (литосферни плочи, тектонски зони, тектонски единици, типове морета – басейни, разломи, орогенези–компресии–деформации, подводен вулканизъм с тейфратурбидити и интрузивен магматизъм) на „морфо-тектонските“ и плейт-тектонските граници (2010), както и на циклите (епиконтинентален–надпочен, ранноалпийски, средноалпийски, късноалпийски) и на 14-те етапа са от значение за тектониката, еволюцията на Балканската литосферна плоча и за образуването на Балканския ороген (2010, 168–201 стр.). Това е нов научен принос.

Проф. д-р Начев е създател на нови научни седиментоложки концепции за Юрската система и Късната Креда в България, с типове седиментни скали – състав, строеж, генезис и еволюция. Автор е на 360 научни труда, в това число 32 книги – 15 монографии, 8 сборника, 4 атласа и 5 гйда. Публикувал е още 15 научно-популярни статии. Научното му творчество е публикувано на български (178 труда), английски (128 труда) и руски език (54 труда). В чуждестранни издателства е публикувал 31 статии и 10 книги.

Класификациите в трудовете са на седиментни руди, скали, турбидити, флиш, седиментни ансамбли (геокомплекси), морски обстановки и др. Примери: класификация на юрски седиментни железни руди (1960, 1976); количествена класификация на седиментните скали (1983); класификация на турбидити – екстратурбидити, интратурбидити и тейфратурбидити – нов тип в световната седиментология (1980, 1991, 2003, 2008); класификация на флиша – екстратурбидитов, интратурбидитов и тейфратурбидитов флиш, нов тип в седиментологията, през 1980 г. експедиция от 25 експерти–флишисти от 6 страни признаха официално тейфратурбидитовия флиш в България (1978, 1980, 2003, 2008); класификация на седиментни ансамбли (геокомплекси) – разпознати и характеризирани са 29 алпийски седиментни ансамбли (1976, 1980, 1991, 2003).

Седиментоложките модели са нови и оригинални, разработени са за седиментни процеси – седиментация, реседиментация (турбидитова), ранна диагенеза – слоеви халцедонови спонголити (Котел, Садово, Коньово) и слоеви халцедонови радиоларити (Гаврайлово, Мирково и др.); седиментни обстановки – басейнови морски и периподводно вулкански; палеогеодинамични обстановки – алувиални, лимнични, шелфови, фордийпи, маргинални морета, междудъгови морета (1976, 1982, 2003, 2008); моделите на островнодъгови системи – ранноалпийска (Кимеридж – Бериас) с Вардарски жлеб, Родопска островна дъга и Ниш-Троянско маргинално море (1980, 2003, 2008); средноалпийска (Кониас – Палеоцен) с Вардарски жлеб, Родопска фронтална островна дъга, Средногорско междудъгово море с подводна вулканска дъга, Балканидна дъга – суша, Еминско маргинално море (1980, 2003, 2008, 2010).

Еволюционната последователност е разработена от алпийски, европейски и руски учени. В България е приложена многократно (1969, 1976, 1980, 2003, 2008, 2010).

Плейт-тектониката е многогодишна научна тема на Начев, от първия труд за „Геологията на България в светлината на плейт-тектониката“ (Хсю, Начев, Въчев, 1977) до Алпийската плейт-тектоника в България (1980, 1991, 2003, 2008, 2010). Разпозната беше Балканска литосферна плоча и алпийската ѝ еволюция от Триада до Кватернера. Без литосферни плочи няма плейт-тектоника.

Научните приноси са свързани с плейт-тектоника, палеогеодинамика, Средногорско междудъгово море с подводна вулканска дъга и подводен вулканизъм (не островно-дъгов?), тейфратурбидити, тейфратурбидитов флиш,

ранноалпийска и средноалпийска островно-дъгови системи, Балканска литосферна плоча, седиментология на Юра и Горна Креда в България, цикли, етапи, орогенези (компресии, деформации) и плейт-тектонска интерпретация на Балканския ороген и алпийската еволюция на българските земи. С трудолюбие, научна информираност и творческа активност, Начев е добре познат, ценен, цитиран и дискутиран в страната и в чужбина, има призната пионерска роля и твърдо закрепен авторитет сред чуждестранните геолози, с отлични постижения в изучаването на железни руди, кремъчни и тейфроидни скали – връзката им с подводния вулканизъм (акад. С. Джулински, отзив, ГИ на ПАН, Краков, Полша, 2010, 128–129 стр.).

Базираните на канона на Шиле орогенези – раннокимерска, батска, австрийска, ларамийска и илирска (Бончев, 1986; Загорчев и др., 2010), въз основа на нови данни и времето на прояви са определени така: късна кимерска (Бериас, постфлишка), ранна австрийска (след Апт, постмоласова), късна субхерцинска (след Кампан, постфлишка, Средногорска зона), късна ларамийска (Палеоцен, постфлишка, Еминска зона), илирска орогенеза (след Лютес, постмоласова, Балканска или Старопланинска зона). Мизийската платформа е след илирска.

След изследвания (1980–2010 г.) с нови факти и данни опроверга 14-те хипотези и чрез биогенериране на микробиаелен карбонат (микрит) от цианобактерии създаде научна теория за биогенния произход на Варненските рифове („Побитите камъни“, 2001).

Като толерантен учен написа дискуссионни и критични статии за трудове и книги на М. Калинко и др. (1976), Е. Бончев (1971, 1986–1980, 2001, 2003, 2011), Х. Дабовски и др. (1989, 2002–2003, 2011), И. Загорчев, Х. Дабовски, Т. Николов и др. (2010–2011), В. Велев (2011), а също по темата за плейт-тектонски проблеми, понятия и термини, и др.

Активен участник в международни геоложки експедиции от АН и КБГА в Полша, Чехия, Словакия, Унгария, Румъния, Украйна – Карпати, Крим, Грузия – Кавказ, Армения – Кавказ, Сърбия, Турция и другаде, с изнесени повече от 50 доклада на конгреси и симпозиуми. Представял е навсякъде достойно българската седиментология.

Активен член е на БГД, заместник председател (1978–1982 г.), заместник главен редактор (1980–1982 г.), редовен участник в Списането на БГД с 30 научни труда, създател и редактор на поредица от 4 книги, монографични сборници на БГД. Съорганизатор е на научни конференции в Странджа (1978 г.), Геодинамика на България (1979 г.) и Варна (1980 г.) и гид на научни екскурзии в Странджа, Панагюрище, Троян, Варна (Побитите камъни) и други.

Дарител е на музей „Земята и хората“, Музея на КГ и Мъглишкия музей. За монографията „Седиментните геокомплекси в България“ е носител на първа награда за наука на СНР (1981 г.).

За труд по палеомагнетизъм е получил награда на Президиума на БАН. За принос в научно-техническия прогрес има награда от БАН и КНТП (1986 г.). Като проф. д-р е награден за научни приноси с орден „Св. Св. Кирил и Методий“ II степен (1987 г.).

Активен сътрудник на списание „Геология и минерални ресурси“ с 25 отпечатани статии (1997–2011 г.).

Научните резултати на Начев са внедрени в практиката при търсене и проучване на минерални суровини и находища, както и при нефтогазоносната оценка на България. Като консултант е търсен от проучватели и учени. Ръководил е 2 дисертанта и много специализанти.

Ръководството на ГИ, БГД и СУБ поздравяват проф. д-р Иван Начев с юбилейната 85-годишнина и му пожелават здраве и творческо дълголетие.

По-важни монографии

- Начев, И. К.** 1976. *Седиментология на юрските седименти в България*. София, БАН, 160 с.
- Начев, И. К.,** С. Н. Янев. 1980. *Седиментните геокомплекси в България*. София, Наука и изкуство, 160 с.
- Начев, И. К.,** Г. Чихрадзе, А. Беридзе, Н. Варсамашвили. 1984. *Юрские осадочные геокомплексы Болгарии и Грузии*. Тбилиси, Мецниереба, 100 с.
- Начев, И. К.,** А. Султанов. 1991. *Седиментология на горната креда в България*. София, БАН, 81 с.
- Начев, И. К.,** Ч. Начев. 2001. „*Побитите камъни*“ – бактериално-водораслови колонии. София, Артик-2001, 112 с.
- Начев, И. К.,** Ч. Начев. 2003. *Алпийска плейт-тектоника на България*. София, Артик-2001, 200 с.
- Nachev, I. K.,** Ch. Nachev. 2009. *Turbidites and Plate Tectonics of Bulgaria*. Sofia, Multiprint, 180 p.
- Начев, И. К.** 2010. *Геоложки мечти и реалности*. София, Аскони, 237 с.